

Sanat haltuun -lukutaitopajat äidinkielen opetuksen tueksi

Laatimamme lukutaitopajamallit on suunniteltu kahden oppitunnin mittaisiksi, helposti toteutettaviksi kokonaisuuksiksi. Kukin pajoista käsittelee lukutaitoa hieman eri kulmasta. Voit valita niistä ryhmälle sopivimman tai luoda laajemman kokonaisuuden yhdistämällä pajojen teemoja. Pajat sopivat sovellettuina myös erityisen tuen oppilaille. Erityisen tuen ryhmien ohjaamiseen on vinkkejä seuraavassa luvussa.

Tärkeintä työpajoissamme on vuorovaikutus oppilaiden kanssa. Siksi on keskeistä käydä tehtävien vastaukset yhdessä läpi luokan kanssa, voitte jakaantua myös pienryhmiin pohtimaan vastauksia. Parhaiten pajat toimivatkin silloin, kun opetusryhmä on riittävän pieni, jotta kaikilla on tilaa osallistua ja kertoa ajatuksensa.

Rap-lyriikan lukemisessa tekstin kuunteleminen on tärkeää. Se on hyvä työkalu oppimisvaikeuksien kanssa kamppailuun. Biisien valinnassa apuna kannattaa käyttää nuoria ja kysyä heiltä sopivia kappaleita. Musiikkilaji ei ole tärkeää, mikä hyvänsä kappale käy, kunhan se ei ole nuorille täysin vieras tai outo.

Rap-lyriikat ovat hyvä oven avaaja ja voivat johtaa mielenkiintoisiin yhteisiin keskusteluihin. Niiden kautta nousevat esiin nuorten sanallistetut mielentilat, jotka muuten jäisivät pimentoon.

Myyttipaja

Jokaisella ihmisellä on oma tarina.

Maailmassa on 8 miljardia ihmistä, ja jokaisella heistä on oma tarinansa. Tarinoiden avulla voimme tehdä itsemme ymmärretyiksi toisille ihmisille. Kerromme joka päivä erilaisia tarinoita itsestämme, kun vastaamme kysymyksiin, kuten "mitä kuuluu" tai "mitä teit viikonloppuna".

Käytämme tarinaa itsestämme erityisesti silloin, kun tutustumme uusiin ihmisiin. Jotta he saisivat paremman käsityksen meistä ihmisinä, kerromme heille, mistä olemme kotoisin, minkälaisista asioista olemme kiinnostuneita ja mitä kohti olemme menossa. Näiden tarinoiden avulla synnyttämme mielikuvia itsestämme. Usein myös väritämme tarinaamme, jotta se ei olisi tylsä.

Rap-lyriikan (kuten kaiken kirjallisuuden) tärkeimpiä tehtäviä on ollut etenkin sellaisten ihmisten kokemusten ja tarinoiden kertominen, jotka ovat jääneet syrjään. Rapin suosio perustuu siihen, että näiden ihmisten kertomuksia ei juuri tule julkisuuteen muissa yhteyksissä. Tämä on etenkin nuorten ihmisten identifiointiselle keskeistä, koska he saavat kokemuksen nähdyksi tulemisesta ja äänensä esiin saamisesta.

Tehtävä 1

Jokaisen ihmisen tarina sisältää vastauksen kolmeen ydinkysymykseen:

Mistä tulet? Kuka olet? Minne olet menossa?

Vastaa näihin kysymyksiin lyhyesti muutamalla sanalla. Voit myös keksiä vastauksen tai värittää totuutta.

Kun jokainen on vastannut kysymyksiin, käykää ne luokassa yhdessä läpi. Esittäkää toisillenne tarkentavia kysymyksiä, joiden avulla vastauksista muodostuu tarina-aihe. Tarinan aikajänne voi vaihdella yhdestä päivästä vuosikymmeneihin. Tärkeää on, että jokainen pystyy kertomaan itsestään jotain tarinan avulla.

Tehtävä 2

Kirjallisuus tekee sen ihmisryhmän näkyväksi, jonka tarinan se kertoo. Miettikää klassikkokirjallisuutta. Miten eri klassikot (esimerkiksi Tuntematon sotilas, Kalevala, Seitsemän veljestä) vastaavat näihin kysymyksiin?

Mistä me tulemme? Keitä me olemme? Minne me olemme menossa?

Miettikää myös erilaisia yhteisöjä, kuten harrastusseurat, suvut, perheet, koululuokat, työpaikat, uskontokunnat. Millaisia tarinoita niissä syntyy?

Syventävää tietoa opettajalle

Seitsemän veljestä. Ensimmäinen suomen kielellä kirjoitettu romaani vuodelta 1870. Pääosassa lukutaidottomat, oppimis- ja keskittymisvaikeuksista kärsivät Jukolan veljekset (bro!). Kirjan toisessa luvussa he kohtaavat Toukolan pojat, jotka esittävät pilkkalaulun (diss-track) Jukolan veljeksistä – Seitsemän miehen voima. Provosoitut veljekset suuttuvat ja syntyy tappelu. Jengien ja veljesten keskinäinen nahistelu jatkuu läpi kirjan ja viinaakin juodaan. Kuulostaako tutulta?

"Kivi oli aikaansa edellä, kun hän kirjoitti Jukolan poikien suuhun sellaista kieltä kuin hän kuuli ihmisten Nurmijärvellä puhuvan. Kirosojakaan ei vältetty. Monen aikalaisen mielestä kieli oli aivan liian raakaa ainakaan kaunokirjallisuuteen. Kun Seitsemän veljeksien katkelmia julkaistiin 1900-luvulla äidinkielen oppikirjoissa, kieltä siistittiin ja moni hunsvotti ja perkele poistettiin, ettei nuoriso saisi huonoja malleja." (Lähde: SKS, 7veljesta.finlit.fi)

Toisin sanoen, jos Aleksis Kivi eläisi tänään, hän olisi todennäköisesti räppäri!

Tehtävä 3

Valitkaa kappale, jossa on yksi kertoja. Opettaja voi tulostaa oppilaille valitun kappaleen sanat. Kuunnellaan biisi ja tehdään tekstianalyysi.

Biisiehdotuksia

Gettomasa: Se ois ollu siin (Laatikkoon, puhekuplaan tms: Tässä loistava teksti vaikkapa novellianalyysiin!)

JVG: Ikuinen vappu

Hassan Maikal feat. Yeboyah: Aina ollu tääl

Gettomasa: Vastustamaton

Avain: Markus

Lyriikkaa on helpompi tulkita, kun sitä tarkastelee tarinankertomisen valossa. Kääntäkää alussa itsellenne esittämät kysymykset niin, että niihin voi löytää vastauksen kappaleen sanoista.

Mistä tämä ihminen on kotoisin?

Minkälainen tämä ihminen on?

Mitä tämä ihminen haluaa?

Kysymyksiä voi helpottaa apukysymyksillä, jotta tekstin sisältöön pääsisi helpommin käsiksi.

1) Mistä tämä ihminen on kotoisin?

Minkälainen elinympäristö tällä ihmisellä vaikuttaa olevan? Onko hän kaupungista vai maaseudulta? Onko hän rikkaasta vai köyhästä kodista? Minkälaisessa paikassa tämä ihminen asuu? Minkälaisessa paikassa hän on viettänyt lapsuutensa? Jos tämä ihminen asui jossain kotiseutunne lähistöllä, missä siellä hän asuisi? Voisiko hän olla kotiseudultanne?

2) Minkälainen tämä ihminen on?

Minkälaisia ongelmia tällä ihmisellä on? Miten tämä ihminen on pärjännyt elämässä? Onko hän ollut hyvä koulussa? Onko hänellä työpaikkaa? Onko hänellä kavereita? Minkälaisia vaatteita tämä ihminen todennäköisesti käyttää? Minkälaiset kengät hänellä on? Mistä tällaisen ihmisen todennäköisimmin voisi löytää omalta asuinpaikkakunnaltanne?

3) Mitä tämä ihminen haluaa?

Mitä tämä ihminen toivoo itselleen? Missä hän haluaa olla hyvä? Minkälaista muutosta hän haluaa? Toivooko hän jotain itselleen vai toisille ihmisille? Haluaako hän muuttaa yhteiskuntaa vai vain omaa tilannettaan?

Näiden kysymysten avulla voi tutkia mitä tahansa kaunokirjallista tekstiä. Rapissä tällainen analyysi on erityisen tärkeää, koska se paljastaa sen ihmisryhmän, jonka ääni ei muuten tulisi kuulluksi.

Syventävää tietoa opettajalle

Jokainen lukija on aina itsekäs: luemme itsekkäistä syistä tekstejä, jotka täyttävät kulloisiakin tarpeitamme. Lukemiseen kielteisesti suhtautuvat ja siihen tottumattomat nuoret kokevat kirjallisuuden asiaksi, joka heidän on omaksuttava ulkopuolisen paineen takia. Se on heille työlästä ja ulkokohtaisen tuntuista, eikä heillä siksi ole omaehtoista suhdetta lukemiseen. Työpajoissa halusimme korostaa tätä asiaa, siksi lähdimme liikkeelle nuorten elämästä, kokemusmaailmasta ja omasta ympäristöstä.

Itsensä ulkopuolisiksi kokevat nuoret kuuntelevat aktiivisesti rap-lyriikkaa, koska se on ainoa kirjallisuuden muoto, joka kertoo heidän maailmastaan ja kuvaa niitä tunteita, joita ulkopuolisuus synnyttää. Rapin suosio todistaa kirjallisuuden perustavimmasta merkityksestä, "meidän tarinan" kertomisesta. Se on voittava keino tehdä henkilökohtaisesta yhteistä.